Turkish Studies *Educational Sciences*

Volume 14 Issue 4, 2019, p. 1077-1101

DOI: 10.29228/TurkishStudies.22742

ISSN: 2667-5609

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info / Makale Bilgisi

✍ *Received/Geliş:* 20.02.2019

✓ *Accepted/Kabul:* 10.08.2019

✍ *Report Dates/Rapor Tarihleri:* Referee 1 (26.03.2019)-Referee 2 (24.03.2019)- Referee 3 (23.03.2019)

This article was checked by iThenticate.

OKULLARDA DEĞERLER EĞİTİMİ VE İSTENMEYEN ÖĞRENCİ DAVRANIŞLARININ ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNE GÖRE DEĞERLENDİRİLMESİ

Rafet AYDIN - Osman CANAVAR***

ÖZ

Son zamanlarda teknolojinin hızlı gelişimi ile birlikte toplumların yapıları da hızlı bir şekilde değişmektedir. Bu hızlı değişimle birlikte var olan toplumsal değerler de değişime uğramaktadır. Değişimle birlikte toplumsal değerler ve bu değerlerin etkilerinin giderek azalması söz konusu olmaktadır. Toplumdaki meydana gelen gelişim ve değişim toplumun yapısını etkilediği gibi kaçınılmaz olarak eğitimi de etkilemektedir. Değerlerle ilgili olarak eğitim sisteminde görülen bir diğer olgu ise istenmeyen öğrenci davranışlarıdır. Değerler eğitimi ve istenmeyen öğrenci davranışlarının birlikte düşünülmesi ve değerlendirilmesi bu araştırmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır. “Okullarda Değerler Eğitimi ve İstenmeyen Öğrenci Davranışlarının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi” ismini taşıyan bu araştırmanın amacı, Afyon’un Sandıklı ilçesindeki bütün ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin, öğretim programındaki değerlerin öğrencilere kazandırılma düzeyi ve istenmeyen davranışların öğrencilerde görülme sıklığına ait öğretmenlerin görüşlerini incelemektir. Araştırmada bilimsel araştırma modellerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini tüm ortaokullarda görev yapan 192 branş öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmada “Ortaokullarda Değerlerin Kazandırılma Düzeyi Ölçeği” ve “İstenmeyen Öğrenci Davranışlarının Görülme Sıklığı Ölçeği” olmak üzere iki tür veri toplam aracı kullanılmıştır. Cronbach Alpha güvenirlik katsayıları değerlerin kazandırılma düzeyi ölçeği için ,959 ve istenmeyen öğrenci davranışların görülme sıklığı ölçeği için ise ,920 olarak bulunmuştur. Veri analizinde betimsel istatistikler, bağımsız

* Dr. Öğr. Üyesi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi, E-posta: raydin@mehmetakif.edu.tr

** Öğretmen-MEB, E-posta: osmancanavar15@gmail.com

örneklem t-testi ve tek yönlü ANOVA, Mann Whitney U ve Pearson korelasyonu (r) kullanılmıştır. Analizler de ,05 anlamlılık düzeyi dikkate alınmıştır. Öğretmen görüşlerine göre, öğrencilerin en yüksek düzeyde kazandıkları değerler sırasıyla “şükür, cesaret, vefa, sevgi ve dostluk” değerleridir. Öğrencilerin en sık sergilediği istenmeyen davranışlar sırasıyla “arkadaşlarına hakaret etmek, arkadaşlarına karşı saygısız davranmak, arkadaşlarıyla alay etmek, arkadaşlarıyla kavga etmek ve dedikodu yapmak” davranışlarıdır. “Değerlerin Kazandırılma Düzeyi” ile “İstenmeyen Öğrenci Davranışları” ölçeği arasında negatif, orta düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı ($r=-,539$; $p<,05$) bir ilişki olduğu saptanmıştır. Yani, değerlerin kazandırılma düzeyi arttıkça, istenmeyen öğrenci davranışlarının görülme sıklığı azalmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Değer, değerler eğitimi, istenmeyen davranış.

EVALUATION OF VALUES IN EDUCATIONAL AND UNWANTED STUDENT BEHAVIORS IN SCHOOLS TO TEACHER’S VISITS

ABSTRACT

With the recent improvement in technology, the structure of the societies is also changing rapidly. Additionally, the existing values are also changing with this rapid change. Social values and the impact of these values are decreasing with this change. Inevitably, this change in the society not only affects the structure of the society but also the education. With respect to the social values, the undesired student behaviours are other phenomena in the education system. The idea of co-thinking of values education and undesired student behaviours constitutes the starting point of this research. Under the name of “Values Education at Schools and The Evaluation of Undesired Student Behaviours According to Teachers’ Views”, this study aims to investigate the views of the teachers working at all the secondary schools in Sandıklı in Afyon with regards to the level of the objectives of values in education programme and the frequency of undesired behaviours that are observed among students. Survey and correlational research design together was applied at the study. The sample of the study consists of 192 teachers. Two research instruments was used to gather information, namely “The acquisition level of the values by middle school students” and “Frequency of misbehaviours committed by students”. Both instruments have high reliabilities having Cronbach alpha’s $\alpha=,959$ and $\alpha=,920$, respectively. To analyze data descriptive statistics, independent samples t-test, one way ANOVA, Mann Whitney U and Pearson correlation coefficient (r) was performed. Significance level was taken ,05. According to views of teachers, “praise, courage, faithfulness, love and friendship” are the values shown most frequently by the students. “Insulting, mocking and treating with contempt to their friends, fighting and rumouring” are the most seen misbehaviours presented by students. There is a negative, moderate and significant correlation ($r=-,539$; $p<,05$) between acquisition level of values and frequency of students’ misbehaviours.

STRUCTURED ABSTRACT

With the recent improvement in technology, the structure of the societies is also changing rapidly. Additionally, the existing values are also changing with this rapid change. Social values and the impact of these values are decreasing with this change. Inevitably, this change in the society not only affects the structure of the society but also the education. With respect to the social values, the undesired student behaviours are other phenomena in the education system. The idea of co-thinking of values education and undesired student behaviours constitutes the starting point of this research. Under the name of "Values Education at Schools and The Evaluation of Undesired Student Behaviours According to Teachers' Views", this study aims to investigate the views of the teachers working at all the secondary schools in Sandıklı in Afyon with regards to the level of the objectives of values in education programme and the frequency of undesired behaviours that are observed among students.

Research Objectives

The aim of the study is to gather the views of middle school teachers, working in Sandıklı located in Afyon, on the which degree the students gain values presented in the curriculum and frequency of the misbehaviours presented by students. Depending on this objective, questions will be discussed are in the following:

1. What are the opinions of teachers working in the middle schools about the acquisition level of the values placed in curriculum?
2. Do the teachers' ideas about acquisition level of the values change with respect to; a) gender b) age c) seniority d) the type of the school that working e) graduated high school type f) graduated faculty type and g) taking whether in service training or not?
3. What are the opinions of teachers working in the middle schools about frequency of students' misbehaviours?
4. Do the teachers' ideas about frequency of students' misbehaviours with respect to; a) gender b) age c) seniority d) the type of the school that working e) graduated high school type f) graduated faculty type and g) taking whether in service training or not?
5. Is there any relationship between acquisition level of the values and frequency of students' misbehaviours?

Importance of the study

Studying whether there is a relationship between acquisition level of the values and the frequency of students' misbehaviours is important for the literature, since there is only few studies addressing this two issue together (Özdaş, 2013). Because it is assumed that students gain the values presented in the curriculum show less misbehaviours.

Methodology

Research Model

Survey and correlational research design both together was applied to gather the teachers' opinions about acquisition level of the values placed in the curriculum and the frequency of students' misbehaviours.

Sample and population

Population of this study is all middle school teachers working in Sandıklı located in Afyon at 2015-2016 education year. Since it is targeted to reach all middle school teachers, sample was not selected from the population. So, the sample and the population is the same for this study.

Instruments

Two instruments developed by Özdaş (2013) were used to gather the teachers' opinions about the teachers' opinions about acquisition level of the values placed in the curriculum and the frequency of students' misbehaviours namely, "Scale for determining acquisition level of the values" and "Scale for determining the frequency of frequency of students' misbehaviours". The value acquisition scale consists of there subscales namely, "Interpersonal Relations", "National Values", "Universal Values" and "Autonomy". Whereas the students' misbehaviours scale consists of three sub scales namely, "Interpersonal Relations", "Out Class Behaviors", "Mischievous behaviors". Both scales are composed of Likert type items.

Data Analysis

Items in the value acquisition scale were coded as "Totally sufficient", "sufficient", "Partially Sufficient", "insufficient" and "Totally insufficient" from five to one. Items in the students' misbehaviours scale were coded as "Never", "Rarely", "Sometimes", "Usually" and "Always" from one to five. SPSS 20.0 package program was used to analyze data. Before doing analysis, normality of the data was checked via Shapiro-Wilk test. During data analysis descriptive statistics, independent samples t-test, one way ANOVA and Mann Whitney U were used. In order to find the relationship between the acquisition level of the values and frequency of the students' misbehaviours Pearson correlation coefficient (r) was calculated. Significance level was taken ,05. Scale to interpret means of acquisition level of the values is as follows: $1.00 \leq \bar{x} \leq 1.79$ means *totally insufficient*, $1.80 \leq \bar{x} \leq 2.59$ means *insufficient*, $2.60 \leq \bar{x} \leq 3.39$ means *partially sufficient*, $3.40 \leq \bar{x} \leq 4.19$ means *sufficient* and $4.20 \leq \bar{x} \leq 5.00$ means *totally sufficient*. For students' misbehaviour scale, the same intervals were used with periods *never*, *rarely*, *sometimes*, *usually* and *always*, respectively. Büyüköztürk (2015) gives the measure for interpreting Pearson r namely, (0.00–0.30) corresponds small, (0.30–0.70) corresponds medium and (0.70–1.00) corresponds large relationship.

Results and Discussion

According to teachers' views, the middle school students gain most the values "praise" ($\bar{x}=3,46$), "courage" ($\bar{x}=3,41$), "faithfulness" ($\bar{x}$

=3,39), “friendship” ($\bar{x}$ =3,35) and “love” ($\bar{x}$ =3,34). Among those, students acquire values “praise” and “courage” at “Sufficient” level and the other values are at the “Partially sufficient” level.

The most seen misbehaviours seen at the students are “Insulting to his/her friends” ($\bar{x}$ =3,44), “Treating with contempt to his/her friends” ($\bar{x}$ =3,42), “Mocking to his/her friends” ($\bar{x}$ =3,33), “Fighting” ($\bar{x}$ =3,21) and “Rumourig” ($\bar{x}$ =3,18). Students show first two at “Usually” and the rest at “Sometimes” level.

It is found that there is a negative, moderate and significant correlation ($r=-,539$; $p<,01$) between acquisition level of values and frequency of students’ misbehaviours. Also, according to results, 29 percent of the students’ misbehaviours can be explained with the acquisition level of the values. So, from this result, it is argued that by making students gain the values as much as possible ensures decrease in students’ misbehaviours. Thereby, the quality of the education given in the schools can be maximized

Keywords: Values, values education, students’ misbehaviours

1. Giriş

1.1. Problem Durumu

Eğitimsiz bir toplumun hayatta kalması düşünülemez. Uluslar eğitim sayesinde varlıklarını devam ettirirler, eğitim sistemleri aracılığıyla gelişmelerini sürdürürler (Türkkahraman, 2013). Sosyal bir canlı olan insan, eğitimine önce ailede başlamakta sonra da okullarda devam etmektedir. Bireyin okullarda devam ettiği eğitim öğretim sürecinin planlı ve programlı olarak yürütülmesi çıktıların beklentileri karşılaması için gereklidir (Direkci ve Yavuz, 2018).

Toplum veya bireyler tarafından benimsenmiş değerlerin yaşatılması temelde o değerlerin gelecek nesillere aktararak sürdürülmesine bağlıdır. Bu görevi üstlenen paydaşlar arasında en büyük rolü oynayan kurumlardan biri de hiç şüphesiz eğitim kurumlarıdır. Okul, değerlerin öğretimi ve aktarımında önemli bir yere sahiptir. Okul, değerler üzerine inşa edilmiş bir yaşam ve öğrenme alanıdır (Akın ve Öztürk, 2018, akt. Şimşek, 2018). Okullar, yeni neslin değerlerini, tutumlarını, alışkanlıklarını ve davranışlarını etkileyebilmektedirler (Ulusoy ve Dilmaç, 2016 akt. Şimşek, 2018). Bireyler sahip oldukları değerleri girdikleri etkileşim süreciyle değiştirebilirler. Bu sürecin içinde bireyin okul yaşantısı çok önemlidir (Oğuz, 2012 akt. Şimşek, 2018).

Bu sebeple son zamanlarda hızla değişen dünyada eğitim kurumlarından beklenenler daha da artmaktadır. Bir yandan toplumsal kalkınmayı sağlayan bilimsel gelişmelere uyum sağlamak diğer yandan kültürel mirasın korunması, yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılmasında önderlik etmek de eğitim kurumlarımıza düşmektedir. Bu ise toplum yapısını biçimlendiren düşünce ve amaçlar bütünü diyebileceğimiz değerlerin vatandaşlarımıza kazandırılması ile mümkündür (Kolaç ve Karadağ, 2012). Çünkü eğitiminin temel işlevlerinden biri de geçmişle gelecek arasında bağlantıyı sağlamaktır. Ülusun kalkınması sırasında bir yandan evrensel ölçütlerle karşılaşırken, diğer yandan ulusal kimliği kaybetmemek için mevcut değerlerimizi sonraki kuşaklara iletmekle yükümlüyüz. Bu ise şüphesiz eğitim yolu ile olacaktır (Kolaç ve Zenci, 2010).

İçinde bulunan çağda, artan sosyal problemler, aile yapısındaki bozulmalar gibi ortaya çıkan birçok olumsuz özellikler değerler konusunu yeniden gündeme getirmektedir. Toplumsal problemlerin çözümünde ve tedavisinde önemli bir kavram olarak değerler, son yıllarda hem ülkemizde hem de

dünya kamuoyunda insanların üzerinde tartıştığı bir kavram olmuştur (Cihan, 2014). Bireylerin pozitif bilimlerle sadece zihinsel gelişimlerinin amaçlanması pek çok zararlı etkileri olduğu ortadadır. Bu anlamda sadece pozitivist anlayışla verilen eğitimin milletin fertlerinin iyi birer insan ve iyi birer vatandaş olmasına yetmediği, eğitim sisteminde görülen şiddet olayları ile ortadadır. Bu ve benzer sebepler de değerler eğitiminin ve bu yönde atılmakta olan adımların ne denli yerinde olduğunu göstermektedir (Akpınar ve Özdaş, 2013).

Değerlerin toplumun bireyi kontrol etmedeki etkisi düşünüldüğünde, değerler konusunun önemi daha da belirginleşmektedir (Yazıcı, 2006). Çünkü değerler bireylerin davranışlarını belirlemekte ve insanlar sahip oldukları değerlere göre davranış sergilemektedirler (Cüceloğlu, 2010). Bu bağlamda değerlerin toplumu ve bireyleri ayakta tutan unsurlar oldukları söylenebilir (Özdaş, 2013).

Bir kavram olarak değer felsefe, sosyoloji, psikoloji gibi pek çok alanda karşımıza çıkmaktadır (Turan ve Aktan, 2008). İlk olarak ise sosyal bilimlerde kullanıldığı ve kıymetli olmak anlamına gelen Latince *valere* sözcüğünden türetildiği bilinmektedir (Pilav, Demir ve Demir, 2015). Değer kavramına birçok anlamlar yüklenmiş ve bu da değer olgusunda üzerinde hemfikir olunmuş bir tanımının olmaması sonucunu doğurmuştur. Hatta değer toplumdaki öneminin azalmasını, üzerinde anlaşıldık bir tanımının olmayışına ve değerlerin her bireyde farklı şekilde algılanmasına bağlayanlar bile olmuştur (Yiğit ve Tarman, 2013). Türk Dil Kurumu ([TDK], 2015)'nin tanımladığı şekliyle değer, bir şeyin önemini anlamamızı sağlayan soyut ölçülerdir. Halstead ve Taylor (1996) ise değerleri toplum tarafından kabul görmüş ve düşünce ürünü olarak meydana gelmiş, bireylerin sahip olmakla gurur duyduğu, tekraren meydana gelen inanç, tutum ve duygular bütünü olarak tanımlamıştır. Değerlerle ilgili olarak Alanyazına yer alan tanımlara bakıldığında değerler; doğru ve yanlış ayırmayı sağlayan ölçütler (Yazıcı, 2006), bir şeyin istenebilir ya da istenilemez olduğu hakkındaki inançlar (Dilmaç, Deniz ve Deniz, 2009), toplumdaki bireylerin davranışlarına yön veren yargılar (Aydın ve Sulak, 2015), bir toplumun hareket etme tarzı (Eraslan ve Erdoğan, 2015) gibi tanımlar görülmektedir. Mutluer (2015) ise değerleri, bireylerin davranışlarına kaynak oluşturan ve davranışları iyi kötü tarzında değerlendirmeye yardımcı olan unsurlar olarak tanımlamaktadır.

Değerlerin özelliklerinin en başında insanı diğer canlılardan ayırması söylenilebilir (Bektaş, Nalçacı ve Karadağ, 2014). Toplum tarafından benimsenmiş, içselleştirilmiş ve yaygın kabul görmeleri değerlerin bir diğer özelliğidir (Tonga ve Uslu, 2015). Değerler toplumdan topluma ve hatta bireyden bireye göre bile farklılık arz etmektedir. Ulusların aynı değere verdiği önem derecesi ve gösterdikleri itina farklı olmaktadır (Yiğit ve Tarman, 2013). Değerlerin bir diğer özelliği ise bireylerin davranışlarını yönlendirmesi ve davranışlara yön veren bilinçle sınırla kalmayıp duyguları ve heyecanı da yönlendirmesidir (Şimşek, 2013). Buradan hareketle bireylerin davranışlarına etki eden etmenlerin büyük oranda sahip olunan değerler olduğu söylenebilir (Topçu, 2015). Değerler de kendi aralarında arz ettikleri öneme göre sıralanırlar. Değerler sabit, değişmez değildir ve zaman içinde gelişerek değişim gösterirler (Yazıcı, 2006).

Değerlerin sahip oldukları özellikler aracılığıyla toplum içerisinde farklı fonksiyonlara ya da işlevlere sahiptirler. Bireylere doğru ve rasyonel düşünme ve davranmayı öğretmesi, kişilerin hem kendi hem de toplumdaki diğer bireylerin davranışlarını yargılamasına rehberlik etmesi değerlerin başlıca işlevleridir (Şimşek, 2013). Değerler toplumda neyin yapıp neyin yapılmayacağını ya da neyin arzu edilip neyin arzu edilemeyeceğini söylemek yoluyla toplumda toplumsal kontrolü sağlarlar. Bireyleri iyi, güzel davranışları yönlendirmeye teşvik ederken, hoş görülme-yen davranışları sergilemekten alıkoyarlar (Kolaç ve Karadağ, 2012). İlköğretim öğretmenlerine değer işlevleri sorulduğunda değerlerin insanları birbirine bağlayan ve bireyler arasındaki ilişkileri pekiştiren, toplumu bir arada tutan, ulusun kalkınmasını sağlayan, ulusal ve uluslararası alanda barışı temin eden unsurlar olduğunu belirtmişlerdir (Balcı ve Yelken, 2010). Buraya kadar anlatılardan anlaşıldığına göre, değerler hem toplumsal huzur ve barış ortamının korunmasında, hem de bireylere amaç ve yön

tarif ederek bireyin topluma faydalı olmasını sağlayarak toplumun kalkınmasında oldukça önemlidir. Değerlerin gelecek nesillere iletilmesi değerler eğitiminin konusunu oluşturmaktadır. Bulunan her fırsatı etkili bir değerler eğitimi ile zenginleştirmek gerekmektedir.

Çünkü eğitim, sadece bireylerin akademik başarılarını arttırma ile sınırlandırılmaz, temel değerlerin öğrencilere kazandırılması ile de ilgilenir (Yazıcı, 2006). Diğer yandan bireylerin değerleri ilk kazanma yeri ailedir. Fakat son zamanlarda anne babaların çalışıyor olması, çocukların anne ve babalarıyla geçirdikleri süreleri kısıtlamaktadır.

Onun için ailede verilen eğitimin desteklenmesi amacıyla, amaçlı ve programlı biçimde okullarda da karakter ve değerler eğitime gereksinim vardır. Değer eğitiminde aileden oluşan boşluğu doldurmak ise eğitim sistemine kalmaktadır (Kale ve Demir, 2015).

Türkiye’de değerler eğitimi uygulamalarına bakılacak olursa, ülkedeki değerler eğitimi çeşitli aşamalardan geçmiştir. Değerler kimi zaman ayrı bir ders olarak müfredatta yer almış kimi zaman ise diğer derslerin içerisinde verilmeye çalışılmıştır (Yazıcı, 2006). Değerlerin sağlıklı olarak okul yaşantısı içerisinde gerçekleştirilmesinde öğretmenlerin önemli rolleri bulunmaktadır. Öğretmenlerin, çocuklara okul yaşantısı yoluyla ilköğretim, ortaokul ve lise dönemlerinde iyi eğitim verebilmeleri için değer eğitime yönelik hizmet öncesi ve sonrasında bilgi, beceri ve deneyimlerinin olması gerekmektedir (Şimşek, 2018). Nitelikli bir eğitim için sadece hizmet öncesi eğitim sürecinde yer alan adayların niteliklerine odaklanmak yeterli değildir. Kısa ve orta vadede eğitim kurumlarından beklenen performansın alınabilmesi için aynı zamanda hâlihazırda sistem içinde yer alan öğretmenlerin öğretim gücüne de odaklanılmalıdır (Yalçın İncik ve Akbay, 2018). Öncelikle öğretmen toplum yapısını ve kültür değerlerini içeren geniş bir kültür bilgisine sahip olması gerekmektedir. Bunun yanı sıra öğreteceği ders alanı konusunda da alan bilgisine hakim olmalıdır. Öğretmenin öğreteceği konuda derin bir alan bilgisi olması demek bunu çok iyi öğretebileceği anlamına gelmeyebilir. Bu bağlamda öğretmenin alan bilgisini nasıl öğreteceği büyük önem kazanmaktadır (Dedebal, Kubat ve Dursun, 2018).

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2004 yılında yayınlanan Sosyal Bilgiler Öğretim Programı değer eğitimine ilk defa vurgu yapan ve değer öğretimine ayrıntılı bir şekilde değinen programdır (İbret, Karatekin ve Avcı, 2015). 2010-2011 eğitim öğretim yılına gelindiğinde ise, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tüm valilik ve ilk orta dereceli okullara gönderdiği genelgede, değerler eğitiminin amaç, kapsam ve işleyişi hakkında vurgu yapılmıştır (Cihan, 2014).

Alanyazın tarandığında son yıllarda değerler eğitimi ile yapılan çalışmaların arttığı gözlemlenmektedir. Değer eğitimi ilgili yapılan çalışmalardan bazıları; değerler eğitimi süresince öğretmenlerin karşılaştığı sorunları inceleyen çalışmalar (Kurtulmuş, Tösten ve Gündaş, 2014); öğretmenlerin uygulama düzeyini inceleyen araştırmalar (Çelikkaya, Filoğlu ve Öktem, 2013;); öğretmenlerin değer kavramına yönelik algılarını inceleyen çalışmalar (Balcı ve Yelken, 2010; Karatekin, Gençtürk ve Kılıçoğlu, 2013); öğretmenlerin mevcut durumla ilgili görüşlerini inceleyen çalışmalar (Çiftçi ve Ünalı, 2014) görülebilir. Bunun yanında öğretmen adaylarının; değer hakkındaki görüşlerini (Yazar, 2012), öz anlayışları ile değer tercihlerini (Dilmaç, Deniz ve Deniz, 2009), değerler ile kişilik özellikleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar (Yıldız ve Dilmaç, 2012) görülmektedir.

İnel ve Gökarp (2018)’in Theodorson ve Theodorson, (1979)’dan aktardığı gibi; Değerler bireylerin davranışlarını ve bu davranışlarının ortaya çıkmasına neden olan gerekçeleri değerlendirmede standart oluşturan ve bireyin duygusal anlamda içinde yaşadığı grupla aitlik bağı kurmasıyla ortaya çıkmış soyut ve genel davranış ilkeleridir. Yine İnel ve Urhan (2018, akt. İnel ve Gökarp, 2018), değerlerin bireysel olmasının yanı sıra toplumsal olduğunu ve bireylerin toplumun kabul ettiği değerlere göre davranışlarını düzenleyerek toplumla uyum içerisinde yaşadığını ifade etmektedirler.

Okullarda, öğrencilerin eğitim öğretim süresince yaptıkları iyi veya kötü, faydalı veya faydasız eylemlerinin tümü davranış olarak adlandırılabilir. İstenmeyen davranışlar ise davranışların ortama ya da duruma uygun olmayanları şeklinde tanımlanabilir. İstenmeyen davranışın bir diğer özelliği ise, duruma ve ortama uygun olmamasının yanında kasıtlı olarak yapılmasıdır (Balay ve Sağlam, 2008; Çetin, 2013). Uysal, Altun ve Akgün (2010, s.973)'ün Martin, Linfoot ve Stephenson (1999)'den aktardığına göre istenmedik davranışlar dört gruba ayrılmaktadır. Birinci grupta yer alan istenmedik davranışlar isteklerin gerçekleşmesinde sabırsızlık, sınıftaki diğer bireylerin aktif olmalarını engellemek ve dikkat sürelerinin yetersiz olması gibi davranışları içermektedir. İkinci grupta ise öğretmenin direktiflerine uymama, sınıf kurallarına itiraz etme gibi davranışlardan meydana gelmektedir. Üçüncü grupta başkalarına zarar vermek, sinirli ve zorbaca hareketler sergilemek gibi davranışlar bulunmakta, dördüncü gruptakiler ise suç işlemeye dönük davranışlardan oluşmaktadır. Yıldız (2006)'ın bulgularına göre, ortaokul 5.sınıfta en çok görülen istenmeyen davranışlar, derste dersin akışını bölecek şekilde izinsiz konuşma, saygısızlık yapma, ders sırasında ders dışı etkinliklerle uğraşma, sürekli birbirini şikâyet etme gibi davranışlardır. Doğan (2013, s.III)'ın ortaokullarda görev yapan 115 beden eğitimi öğretmeni ile nitel ve nicel araştırma yöntemlerini bir arada kullanarak yaptığı çalışmasında 1056 istenmeyen davranıştan söz etmekte ve en çok karşılaşılan istenmeyen davranışları “oyun ve aktiviteyi bırakıp konuşma”, “arkadaşlarının dikkatini dağıtma”, “derse geç gelme”, “sınıfta izinsiz konuşma”, “derse katılmama” ve “öğrencilerin kendi aralarında tartışmaları” şeklinde not etmektedir.

İstenmeyen öğrenci davranışlarının kaynağı farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bu davranışlar çevreden kaynaklanabileceği gibi, öğretmenin tutumundan da ileri gelebilmektedir. Bunlara ek olarak öğrencilerin hazır bulunuşluluk düzeylerinin ders için yeterli olmaması gibi nedenler de istenmeyen davranışlara yol açmaktadır (Dönmez ve Cömert, 2009). Mursal (2005) istenmeyen öğrenci davranışlarının öğretmen davranışlarından kaynaklanan nedenleri sosyal beceri yetersizliğinden ve öğretimle ilgili beceri yetersizliğinden kaynaklanan nedenler olmak üzere iki gruba ayırmıştır. Sosyal beceri yetersizliğinden kaynaklanan nedenler öğrenciyle alay etme, öğrenciler arasında kıyaslama ve ayırım yapma, öğrencileri ile yeteri kadar ilgilenmeme, öğrencilere kaba davranma, kuralları uygulamada tutarsız davranma gibi davranışlardan oluşmaktadır. Beceri yetersizliğinden kaynaklanan nedenler ise dersin amaçları konusunda öğrencileri bilgilendirmeme, konuya hâkimiyetinin zayıf olması, zamanı iyi kullanamama, sürekli aynı yöntem ve teknikleri kullanarak dersi işlemesi, anlaşılamayan ödevler vermesi, sınıf içi disiplini sağlamadan derse başlaması ve aynı atmosferde dersi sürdürmeye devam etmesi gibi davranışlardan oluştuğunu belirtmektedir.

Öğretmenler istenmeyen öğrenci davranışları ile baş etmede ise farklı yöntemler kullanmaktadırlar. Yıldız (2006) öğretmenlerin kullandıkları yöntemleri göz teması kurma, jest ve mimiklerle uyarma, yerini değiştirme, soru sorma, yok sayma, aile ile iletişime geçme şeklinde özetlemektedir. Ayrıca öğrenci ve öğretmen görüşlerine yer verdiği çalışmasında istenmeyen öğrenci davranışları ile baş etmede kullanılacak etkili yöntemler önermektedir. Anılan çalışmanın bulgularına göre, kullanılacak etkili yöntemler; sınıf kurallarını koymada öğrencilerle beraber hareket edilmesi, öğrencilerin beklentilerinin cevapsız bırakılmaması, rehberlik servisleri ile işbirliği yapılması, öğretmenler arasında işbirliğine gidilmesi, sınıfın fiziki yapısının iyileştirilmesi, kazanımların günlük hayatla ilişkilendirilerek işlenmesi, öğrencilerin derse aktif katılımının sağlanması, grup çalışmalarından yararlanılması, velilerle sürekli işbirliğine gidilmesi gibi yöntemlerden meydana gelmektedir.

Alan yazına bakıldığında, istenmeyen öğrenci davranışlarına yönelik araştırmaların son yıllarda arttığı gözlemlenmektedir. Çalışmalardan bazıları ilkokul ve ortaokullardaki istenmeyen öğrenci davranışlarını karşılaştırırken (Ekici ve Ekici, 2014), kimi çalışmalar öğretmenin sınıf içi davranışlarla baş etmedeki yeterlilik algılarını (Dönmez ve Cömert, 2009), kimi çalışmalar da

öğretmenlerin istenmeyen davranışlarla başa çıkmada geliştirdiği yöntemleri (Korkmaz, Korkmaz ve Özkaya, 2007; Özer Özgözcü, 2007) incelemektedir.

İşte bu araştırma ile Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Afyonkarahisar ili Sandıklı ilçesinde bulunan ortaokulların tümünde görev yapan öğretmenlerin, öğretim programındaki değerlerin öğrencilere kazandırılma seviyesi ve istenmeyen davranışların öğrencilerde görülme sıklığına ait öğretmenlerin görüşlerini incelenecektir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Afyon'un Sandıklı ilçesindeki bütün ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin, öğretim programındaki değerlerin öğrencilere kazandırılma seviyesi ve istenmeyen davranışların öğrencilerde görülme sıklığına ait öğretmenlerin görüşlerini incelemektir. Bu amaçla aşağıdaki alt problemlere yanıt aranacaktır:

1. Öğretim programlarında yer alan değerlerin kazandırılma düzeyine ait ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin demografik özellikler nelerdir?
2. Ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin öğretim programlarındaki değerlerin kazandırılmasına ilişkin görüşleri nelerdir?
3. Ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin istenmeyen öğrenci davranışlarına ilişkin görüşleri nelerdir?
4. Öğretim programlarında yer alan değerlerin kazandırılma düzeyine ait ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin görüşleri; bazı değişkenlere (cinsiyet, görev yeri, gibi) göre değişmekte midir?
5. Ortaokullarda görev yapan öğretmenlerin istenmeyen öğrenci davranışlarına ilişkin görüşleri bazı değişkenlere (görev yeri, okul türüne, mezun olunan fakülte türü gibi) göre değişmekte midir?
6. Öğretim programında yer alan değerlerin kazandırılma düzeyi ile istenmeyen öğrenci davranışlarının görülme sıklığı arasındaki ilişki nasıldır?

1.3. Araştırmanın Önemi

Son zamanlarda teknolojinin hızla ilerlemesi beraberinde toplum yapısını da değiştirmektedir. Hayatımızı anlamlı kılan sevgi, saygı, dürüstlük vb. gibi değerlerimiz gitgide azalmaktadır. Mevcut değerlerimiz kaybına neden olan bu olumsuzluklar değerlerin ve değerler eğitiminin önemini ortaya koymaktadır (Baysal, 2013). Bu nedenle eğitim kurumlarında değerlerin ne düzeyde kazandırıldığı önem arz etmektedir. Bu noktada ise eğitim sisteminin aktif elemanı olan öğretmenlerin öğrencilerin değerleri kazanma düzeyi üzerindeki sahip oldukları fikirleri anlamlı hale getirmektedir. Öğretmenlerin fikirleri değerler eğitiminin ulaştığı noktayı göstermekle kalmayacak, değerler eğitimi konusunda eğitim politikalarını düzenleyenlere de fikir verecektir (Akbaş, 2004).

Eğitim öğretim süresince sınıf içinde meydana gelen istenmeyen davranışların öğretmenin hedeflerini gerçekleştirmede engel teşkil ettiği bilinmektedir (Güleç ve Alkış, 2004). Bu nedenle, eğitim öğretim süresince meydana gelen öğrencilerin istenmeyen davranışlarının belirlenmesi sorunu en aza indirmek ve tedavi etmek açısından önem arz etmektedir. Uysal, Altun ve Akgün (2010)'un belirttiğine göre, istenmeyen öğrenci davranışlarının engellenmesi ve bu davranışların olumluya çevrilmesi, öğrencilerin gelecekte kendi kendilerini denetleyen bireyler olmaları açısından önem arz etmektedir.

Değerlerin kazandırılma düzeyi ile istenmeyen öğrenci davranışlarının görülme sıklığı arasındaki ilişkinin bulunması ise, değerler eğitimi çalışmalarına ve istenmeyen öğrenci davranışları alanında yapılan çalışmalara ışık tutacaktır, zira alanyazında bu iki kavramı ilişkilendiren pek fazla

çalışma mevcut değildir (Özdaş, 2013). Çünkü mevcut değerleri benimsemiş öğrencilerde istenmeyen davranışların daha az sıklıkla görülebileceği öngörülmektedir.

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli

Araştırmada bilimsel araştırma modellerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, geçmişte ya da halen var olan bir durumu, var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımıdır (Karasar,2012). Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel (2016, s.14) tarama modelini “*Bir grubun belirli özelliklerini belirlemek için verilerin toplanmasını amaçlayan çalışmalar*” şeklinde tanımlamaktadır. İlişkisel araştırmalar ise değişkenler arası ilişkilerin, bağlantıların derecesinin bulunmaya çalışıldığı çalışmalar şeklinde tanımlanmaktadır (Balcı, 2015).

2.2. Araştırmanın Örneklemi

Araştırmanın evrenini 2015-2016 eğitim öğretim yılında Afyon’un Sandıklı ilçesinde tüm resmi ve özel ortaokullarda görev yapan öğretmenler oluşturmaktadır. Veri toplamaya ilişkin araçlar tüm ortaokul öğretmenlerine uygulanmayı hedeflendiğinden, ayrıca örneklem seçimine gidilmemiştir. Sandıklı Milli Eğitim Müdürlüğü verilerine göre, resmi okullarda 232, özel okullarda 36 olmak üzere ilçede görev yapan toplam 268 ortaokul öğretmeni bulunmaktadır. Çalışma kapsamında ise 192 öğretmene ulaşılmıştır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Okullarda değerler eğitimi uygulamalarını ve istenmeyen öğrenci davranışlarını inceleyen bu araştırmada iki adet ölçek kullanılacaktır. Bunlar “Ortaokullarda Değerlerin Kazandırılma Düzeyi Ölçeği” ve “İstenmeyen Öğrenci Davranışlarının Görülme Sıklığı Ölçeği”dir. Ölçekler Özdaş (2013) tarafından geliştirilmiş olup geçerlik güvenirlik analizi ölçek sahibi tarafından yapılmıştır. Ölçekler ilişkin Cronbach Alpha güvenirlik katsayıları ölçek sahibi tarafından Ortaokullarda Değerlerin Kazandırılma Düzeyi Ölçeği için ,948 ve İstenmeyen Öğrenci Davranışların Görülme Sıklığı Ölçeği için ise ,936 olarak bulunmuştur. Her iki ölçeğin geçerlilik analizi için uzman görüşüne başvurulmuştur. Yapılan çalışmada Ortaokullarda Değerlerin Kazandırılma Düzeyi Ölçeğinde yer alan maddelerin güvenirlik katsayısı ,959 ve “İstenmeyen Öğrenci Davranışların Görülme Sıklığı Ölçeği” için ise ,920 olarak hesaplanmıştır.

Ortaokullarda Değerlerin Kazandırılma Düzeyi Ölçeği ise 31 maddeden ve “Evrensel değerler”, “Bireyler arası ilişkiler”, Milli değerler”, “Özerklik” şeklinde dört alt boyuttan oluşmaktadır. Her iki ölçek de Likert türü beş seçenekli maddelerden oluşmaktadır. Ortaokullarda Değerlerin Kazandırılma Düzeyi Ölçeğinde maddeler için “*Tamamen yeterli, Yeterli, Kısmen yeterli, Yetersiz ve Tamamen yetersiz*” şeklinde sıralanmaktadır.

İstenmeyen Öğrenci Davranışlarının Görülme Sıklığı Ölçeği 22 maddeden ve “Bireyler arası ilişkiler”, “Sınıf dışı davranışlar”, “Zarar verici davranışlar” olmak üzere üç alt boyuttan oluşmaktadır. İstenmeyen Öğrenci Davranışlarının Görülme Sıklığı Ölçeğinde ise maddeler “*Hiçbir zaman, Çok nadir, Bazen, Çoğu zaman ve Her zaman*” şeklinde kodlanmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Ortaokullarda Değerlerin Kazandırılma Düzeyi Ölçeğinde maddeler “Tamamen yeterli=5, Yeterli=4, Kısmen yeterli=3, Yetersiz=2 ve Tamamen yetersiz=1” şeklinde kodlanmıştır. İstenmeyen Öğrenci Davranışlarının Görülme Sıklığı Ölçeğinde ise maddeler “Hiçbir zaman=1, Çok nadir=2, Bazen=3, Çoğu zaman=4 ve Her zaman=5” şeklinde kodlanmıştır. Toplanan veriler SPSS 20.0 paket programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilere Shapiro–Wilk testi kullanılarak normallik analizi yapılmıştır. Veri analizinde betimsel istatistikler, parametrik testlerden bağımsız örneklem t-testi ve parametrik olmayan testlerden de Mann–Whitney U testi kullanılmıştır. Değerlerin kazandırılma

düzeyi ile istenmeyen öğrenci davranışları arasındaki ilişkiyi bulmak için ise Pearson korelasyonu kullanılmıştır. Analizlerde ,05 anlamlılık düzeyi dikkate alınmıştır. “Ortaokullarda Değerlerin Kazandırılma Düzeyi Ölçeği”nin maddelerine ait ortalama değerlerinin ($\bar{x}$) yorumlanması sırasında sırasıyla, $1.00 \leq \bar{x} \leq 1.79$ aralığı *tamamen yetersiz*, $1.80 \leq \bar{x} \leq 2.59$ aralığı *yetersiz*, $2.60 \leq \bar{x} \leq 3.39$ *kısmen yeterli*, $3.40 \leq \bar{x} \leq 4.19$ aralığı *yeterli* ve $4.20 \leq \bar{x} \leq 5.00$ aralığı *tamamen yeterli* şeklinde kabul edilmiştir. Benzer şekilde “İstenmeyen Öğrenci Davranışların Görülme Sıklığı Ölçeği”ne ait ortalama ($\bar{x}$) değerlerinin yorumlanmasında sırasıyla $1.00 \leq \bar{x} \leq 1.79$ aralığı *hiçbir zaman*, $1.80 \leq \bar{x} \leq 2.59$ aralığı *çok nadir*, $2.60 \leq \bar{x} \leq 3.39$ *bazen*, $3.40 \leq \bar{x} \leq 4.19$ aralığı *çoğu zaman* ve $4.20 \leq \bar{x} \leq 5.00$ aralığı *her zaman* şeklinde kabul edilmiştir. Korelasyon katsayısının (r) yorumlanmasında Büyüköztürk (2015)’te belirtilen (0.00–0.30) aralığı düşük, (0.30–0.70) aralığı orta ve (0.70–1.00) aralığı yüksek düzeyde bir ilişki olduğu kabul edilmiştir.

3. Bulgular ve Yorum

3.1. Demografik Bulgular

Araştırmanın örnekleme ait demografik bulgular Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1: Demografik Bulgular

<i>Değişken</i>		<i>f</i>	<i>%</i>	<i>Değişken</i>		<i>f</i>	<i>%</i>
Cinsiyet	Kadın	81	42	Anadolu Lisesi		39	20
	Erkek	111	58	Anadolu Öğretmen Lisesi		47	24
Yaş	20–29	74	38	Mezun	Süper Lise	14	7
	30–39	90	47	Olunan Lise	İmam Hatip Lisesi	21	11
	40–49	21	11		Teknik Meslek Lisesi	8	4
	50 ve Üstü	7	4		Genel Lise	82	27
Kıdem	0–5 Yıl	80	42		Diğer	11	6
	6–10 Yıl	47	24		Eğitim Fakültesi	147	77
	11–15 Yıl	38	20	Mezun	Eğitim Enstitüsü	7	4
	16 ve Üstü	27	14	Olunan	Eğitim Yüksekokulu	5	3
Görev Yeri	İlçe Merkezi	115	60	Bölüm	Fen Edebiyat Fakültesi	17	9
	Köy	77	40		Diğer	16	8
Öncelikle Geliştirilmesi Beklenen Özellik	Bilimsel Düşünme	15	8	Değerler eğitimi faaliyetine katılma	Evet	79	41
	Ahlaki Değer	158	82		Hayır	113	59
	Dini Değer	14	7	Okul türü	Resmi okul	172	90
	Demokratik Değerler	5	3		Özel okul	20	10

Tablo 1’e göre, 192 öğretmenden 81’i kadın (% 42) ve 111’i (% 58)’i erkektir. Öğretmenlerin yarıya yakın bir kısmı (% 42) mesleğinde henüz beş yılını doldurmamış öğretmenlerden oluşmaktadır. Bu nedenle Sandıklı ilçesinde görev yapan öğretmenlerde genç bir nüfusun ağırlıklı olduğu söylenilebilir. Örnekleme alınan öğretmenlerin büyük bir kısmı ($N=77$, % 77) eğitim fakültesi mezunudur. Örneklemede oldukça ağırlıklı olarak (% 90) resmi okullarda görev yapan öğretmenler yer almaktadır. Kişisel bilgiler bölümünde öğretmenlere değerler eğitimine yönelik hizmet içi eğitim alıp almadıkları sorulmuş ve 192 öğretmenden büyük bir kısmı ($N=113$, % 59) değerler eğitimine yönelik bir eğitim almadıklarını belirtmiştir. Ayrıca öğretmenlere, “bilimsel düşünme, ahlaki değer, dini değer ve demokratik değer” kazanımlarından öğrencilerde öncelikli olarak hangisinin geliştirilmesi gerektiği sorulmuş ve öğretmenlerin tamamına yakını (% 82) öğrencilerde ağırlıklı olarak ahlaki değerlerin geliştirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Arslan Parlak (2011) ahlaki değeri, insanın ahlakla ilgili girmiş olduğu iletişim ve faaliyetler sırasında, değer vasfında değerlendirilebilecek nitelik ve özellikler

şeklinde tanımlamaktadır. Devamında ahlak ve değerlerin ortak noktasının ikisinin de “İyi” olanın hedeflediklerini belirtmektedir.

3.2. Değerlerin Kazandırılma Düzeyine İlişkin Bulgular

Ortaokullarda değerlerin kazandırılma düzeyi ölçeğinin “Bireyler arası ilişkiler” alt boyutuna ait bulgular Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2: Değerlerin kazandırılma düzeyi ölçeğinin bireyler arası ilişkiler alt boyutuna ait betimsel istatistikler

Ölçek kodu	Değer	N	$\bar{x}$	SS
8	Dostluk	192	3,35	.78
25	Sevgi	192	3,34	.91
21	Kardeşlik	192	3,30	.83
9	Emaneti korumak	192	3,26	.91
13	Güvenirlilik	192	3,17	.77
15	Hakseverlik	192	3,07	.80
19	Kadirşinaslık	192	3,02	.78
20	Kanaat	192	2,99	.79
16	Hayâ	192	2,97	.82
12	Görgülü olmak	192	2,96	.81
11	Fedakârlık	192	2,94	.80
10	Estetiğe önem verme	192	2,92	.96
14	Hak ve özgürlüklere saygı	192	2,90	.83
18	İyi niyet	192	2,89	.85
17	Hoşgörü	192	2,07	.83
	Toplam	192	3,10	.61

Tablo 2’ye göre, öğretmenler, öğrencilerin en çok “Dostluk” ($\bar{x}=3,35$), “Sevgi” ($\bar{x}=3,34$) ve “Kardeşlik” ($\bar{x}=3,30$) değerlerini kazandıklarını düşünmektedirler. Ortalamalara bakıldığında bu üç değer de “Kısmen Yeterli” düzeyinde öğrencilere kazandırıldığı söylenilebilir. Tay, Durmaz ve Şanal (2013)’ün araştırmalarında elde ettiği bulgular öğretmenlerin görüşlerini destekler niteliktedir. Gerçekleştirdikleri çalışmada öğrencilere değer ifadesinden en çok anladıkları sorulmuş ve öğrenciler değeri ifade etmede en çok sevgi, saygı ve aile değerlerini kullanmışlardır. Diğer yandan Akyol (2010)’un 6.sınıf öğretmen kılavuz kitapları üzerinde yaptığı araştırmanın bulgularına göre, “Sevgi” temasında sevgi değerine yönelik direkt bir kazanımı yer almamaktadır. Programda sadece metni analiz etmeye ve öğrencilerin dil becerilerini kullanmalarına yönelik kazanımlar yer almaktadır.

Öğretmenlerin görüşlerine göre öğrencilerin en az kazandıkları değerler ise “Hoşgörü” ($\bar{x}=2,07$), “İyi Niyet” ($\bar{x}=2,89$) ve “Hak ve Özgürlüklere Saygı” ($\bar{x}=2,90$) değerleridir. Öğrencilerin bu değerlerden “Hoşgörü” değerini “Yetersiz”, “İyi Niyet” ve “Hak ve Özgürlüklere Saygı” değerlerini “Kısmen Yeterli” düzeyinde kazanıldığı ifade edilebilir. Milli Eğitim Bakanlığı, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü (MEB, 2014a) tarafından hazırlanan değerler eğitimi protokolünde Eylül ayı içerisinde yer alan “Hoşgörü” değerinin kazandırılmasında eksik kaldığı ifade edilebilir. Bireyler arası ilişkiler alt boyutunda yer alan değerlerin ise ($\bar{x}=3,10$) “Kısmen Yeterli” düzeyinde gerçekleştiği savunulabilir. Diğer yandan yedi farklı üniversiteden 403 sosyal bilgiler öğretmenliği son sınıf öğrencisi üzerinde yapılan bir çalışmada yer alan “*Kendimi, öğrencilerin “Hak ve Özgürlüklere Saygı” değer düzeyini geliştirebilecek yeterlilikte görmüyorum.*” maddesinin ortalaması

$\bar{x}=3,843$ düzeyindedir (Şahin, 2013). Bu noktadan hareketle öğretmenlerin “Hak ve Özgürlüklere Saygı” değerini öğrencilere kazandıracak yeterlikte olmadıkları öngörülebilir.

Ortaokullarda değerlerin kazandırılma düzeyi ölçeğinin “Milli Değerler” alt boyutuna ait bulgular Tablo 3’de gösterilmiştir.

Tablo 3: Değerlerin kazandırılma düzeyi ölçeğinin milli değerler alt boyutuna ait betimsel istatistikler

Ölçek kodu	Değer	N	$\bar{x}$	SS
26	Şükür	192	3,46	,97
30	Vefa	192	3,39	1,04
22	Millet sevgisi	192	3,15	,77
27	Tarihsel mirasa duyarlılık	192	3,12	,97
31	Yardımseverlik	192	3,03	,89
29	Vatanseverlik	192	2,93	,83
28	Tutumluluk	192	2,77	,96
	Toplam	192	3,15	,97

Tablo 3 incelendiğinde öğrencilerin milli değerler alt boyutundaki değerlerden en çok “Şükür” ($\bar{x}=3,46$), “Vefa” ($\bar{x}=3,39$) ve “Millet Sevgisi” ($\bar{x}=3,15$) değerlerini kazandıkları ifade edilebilir. Öğrencilerin bu üç değerden “Şükür” değerini “Yeterli” diğer iki değeri ise “Kısmen Yeterli” seviyesinde edindikleri anlaşılmaktadır. Öğretmenlerin görüşlerine göre öğrenciler tarafından en az kazanılan milli değerler ise “Tutumluluk” ($\bar{x}=2,77$), “Vatanseverlik” ($\bar{x}=2,93$) ve “Yardımseverlik” ($\bar{x}=3,03$) değerleridir. Bu üç değeri “Kısmen Yeterli” düzeyinde kazanıldığı söylenilebilir. Genel olarak “Milli değerler alt boyutunda yer alan değerlere bakıldığında ise bu değerlerin ($\bar{x}=3,15$) öğrencilerde “Kısmen Yeterli” düzeyde karşılık buldukları iddia edilebilir. Çengelci, Hancı ve Karaduman (2013)’ün çalışmasında “Yardımseverlik” değerinde benzer sonuçlar elde edilmiştir. Öğretmenlerin ve öğrencilerin değerler eğitimi yönelik görüşlerini konu alan çalışmada “Yardımseverlik” değerinin ($\bar{x}=2,88$) okullarda kazandırılma düzeyi “Kısmen Yeterli” düzeyindedir.

Ortaokullarda değerlerin kazandırılma düzeyi ölçeğinin “Evrensel Değerler” alt boyutuna ait bulgular Tablo 4’de gösterilmiştir:

Tablo 4: Değerlerin kazandırılma düzeyi ölçeğinin evrensel değerler alt boyutuna ait betimsel istatistikler

Ölçek kodu	Değer	N	$\bar{x}$	SS
3	Barış	192	3,24	,79
2	Bağışlama	192	3,08	,75
6	Dayanışma	192	3,07	,78
23	Ölçülülük	192	2,96	,79
5	Çalışkanlık	192	2,86	,83
7	Demokrasi Bilinci	192	2,80	,78
	Toplam	192	3,00	,56

Tablo 4’e göre, öğrencilerin evrensel değerler alt boyutundaki değerlerden en çok “Barış” ($\bar{x}=3,24$), “Bağışlama” ($\bar{x}=3,08$) ve “Dayanışma” ($\bar{x}=3,07$) değerlerini kazandıkları anlaşılmaktadır. Bu değerlerin öğrencilere “Kısmen Yeterli” derecesinde kazandırılabilirdiği söylenilebilir. Evrensel değerlerden en az kazanılan değerler ise “Demokrasi Bilinci” ($\bar{x}=2,80$), “Çalışkanlık” ($\bar{x}=2,86$) ve

“Ölçülülük” ($\bar{x}=2,96$) değerleridir. Bu değerlerin öğrencilere “Kısmen Yeterli” derecesinde kazandırılabilirdiği söylenilebilir.

Ortaokullarda değerlerin kazandırılma düzeyi ölçeğinin “Özerklik” alt boyutuna ait bulgular Tablo 5’de gösterilmiştir:

Tablo 5: Değerlerin kazandırılma düzeyi ölçeğinin özerklik alt boyutuna ait betimsel istatistikler

Ölçek kodu	Değer	N	$\bar{x}$	SS
1	Bağımsızlık	192	3,27	,78
4	Cesaret	192	3,41	,84
24	Özgüven	192	3,28	,99
	Toplam	192	3,32	,71

Tablo 5’e bakıldığında, özerklik alt boyutundaki değerlerden en fazla “Cesaret” ($\bar{x}=3,41$) en az ise “Bağımsızlık” ($\bar{x}=3,27$) değerinin kazandırılabilirdiği söylenilebilir. “Cesaret” değerinin “Yeterli”, “Bağımsızlık ve Özgüven” değerlerinin ise “Kısmen Yeterli” seviyesinde kazandırıldığı ifade edilebilir. Bu boyutta yer alan değerlerin ise genel anlamda “Kısmen Yeterli” seviyesinde ($\bar{x}=3,32$) oldukları ifade edilebilir. Yapılan bir diğer çalışmada, öğretmen görüşlerine göre “Bağımsızlık” değerinin öğrencilerin sosyal hayatlarında karşılık bulma seviyesi $\bar{x}=3,28$ olarak elde edilmiştir. Bu ise “Bağımsızlık” değerinin “Kısmen Yeterli” seviyesinde kazandırıldığını göstermektedir (Sağlam ve Genç, 2015).

Ortaokullarda değerlerin kazandırılma düzeyi ölçeğinin alt boyutları Tablo 6’da gösterilmiştir:

Tablo 6: Değerlerin kazandırılma düzeyi ölçeğinin alt boyutlarına ait betimsel istatistikler

Değer	N	$\bar{x}$	SS
Özerklik	192	3,32	,71
Mili Değerler	192	3,15	,97
Bireyler Arası İlişkiler	192	3,10	,61
Evrensel Değerler	192	3,00	,56
Toplam	192	3,11	,57

Tablo 6’ya göre, Sandıklı ilçesinde bulunan ortaokullarda en fazla “Özerklik” alt boyutundaki değerlerin ($\bar{x}=3,32$) kazandırıldığı, söz konusu olan değer alt gruplarından kazandırmada en az başarılı olunan ise “Evrensel Değerler” alt boyutundaki ($\bar{x}=3,00$) değerlerdir. Değerlerin kazandırılma düzeyi ölçeğinin tüm alt boyutlarında “Kısmen Yeterli” seviyesinde kazandırıldığı ifade edilebilir. Öğretmenlerin görüşlerine göre genel anlamda ($\bar{x}=3,11$) değerlerin öğrenciler tarafından “Kısmen Yeterli” düzeyinde sergilendiği söylenebilir. Ölçeğin geliştiricisi olan Özdaş (2013)’in Batman ilinin merkez ilçesinde 590 öğretmen üzerinde gerçekleştirmiş olduğu çalışmasında oldukça benzer sonuçlar elde etmiştir. Özdaş’ın elde ettiği sonuçlara göre, Batman ili merkez ilçesinde öğretmen görüşlerine göre değer alt gruplarının kazandırılma seviyeleri özerklik ($\bar{x}=3,17$), evrensel değerler ($\bar{x}=2,71$), bireyler arası ilişkiler ($\bar{x}=2,78$) ve milli değerler ($\bar{x}=2,76$) şeklindedir. Ölçeğin farklı bölgelerde benzer sonuçlar ortaya koyması, ölçeğin güvenilirliğini önemli ölçüde arttırdığı ve yapılacak olan genellemelerin geçerlilik seviyesinin olumlu etkilediği ifade edilebilir.

3.3. İstenmeyen Öğrenci Davranışlarına İlişkin Bulgular

“İstenmeyen Öğrenci Davranışlarının Görülme Sıklığı Ölçeği”nin “Bireyler Arası İlişkiler” alt boyutundaki davranışlara ait betimsel istatistikler Tablo 7’de gösterilmiştir:

Tablo 7: İstenmeyen öğrenci davranışları ölçeğinin bireyler arası ilişkiler alt boyutuna ait betimsel istatistikler

Ölçek kodu	Değer	N	$\bar{x}$	SS
1	Arkadaşlarına hakaret etmek	192	3,44	,78
2	Arkadaşlarına karşı saygısız davranmak	192	3,42	,78
6	Arkadaşlarıyla alay etmek	192	3,33	,84
7	Arkadaşlarıyla kavga etmek	192	3,21	,81
9	Dedikodu yapmak	192	3,18	1,05
4	Arkadaşlarının ders çalışmasını engellemek	192	3,01	,79
5	Arkadaşlarının eşyalarını izinsiz kullanmak	192	2,65	,80
8	Cinsiyet ayrımcılığı yapmak	192	2,47	,97
3	Arkadaşlarını taciz etmek	192	1,97	,89
Toplam		192	2,97	,61

Tablo 7'ye göre, bireyler arası ilişkiler alt boyutundaki istenmeyen öğrenci davranışlarından en sık gözlenenler “Arkadaşlarına hakaret etmek” ($\bar{x}=3,44$), “Arkadaşlarına karşı saygısız davranmak” ($\bar{x}=3,42$) ve “Arkadaşlarıyla alay etmek” ($\bar{x}=3,33$) davranışlarıdır. Öğretmenlerin görüşlerine göre bu üç davranıştan “Arkadaşlarına karşı saygısız davranmak” ve “Arkadaşlarına karşı saygısız davranmak” davranışlarının “Çocu Zaman”, “Arkadaşlarıyla alay etmek” davranışının ise “Bazen” seviyesinde göstermektedirler. Bu konuda Aksoy (2013)'ün elde ettiği sonuçlar yapılan çalışmanın bulgularını destekler niteliktedir. Aksoy'a göre “Saygısız hareketlerde bulunma” öğretmenlerin en çok karşılaştıkları istenmeyen davranıştır. Bireyler arası ilişkiler alt boyutunda en az gözlenen istenmeyen davranışlar ise “Arkadaşlarını taciz etmek” ($\bar{x}=1,97$), “Cinsiyet ayrımcılığı yapmak” ($\bar{x}=2,47$) ve “Arkadaşlarının eşyalarını izinsiz kullanmak” ($\bar{x}=2,65$) davranışlarıdır. Öğrencilerin bu davranışları “Arkadaşlarını taciz etmek” davranışının “Çok Nadir”, “Cinsiyet ayrımcılığı yapmak” davranışının “Çok Nadir” ve “Arkadaşlarının eşyalarını izinsiz kullanmak” davranışının ise “Bazen” seviyesinde gösterdikleri ifade edilebilir. Şahin (2005)'in çalışmasının bulgularına göre, öğretmenlerin %48'i “Sınıf içerisinde arkadaşlarına fiziksel saldırganlıkta bulunma” davranışının “Bazen” seviyesinde gerçekleştiğini ifade etmektedirler. Bu bulgu Tablo 7'de verilen “Arkadaşlarıyla kavga etmek” davranışına ait bulguyla örtüşür niteliktedir.

“İstenmeyen Öğrenci Davranışlarının Görülme Sıklığı Ölçeği”nin “Sınıf Dışı Davranışlar” alt boyutundaki davranışlara ait betimsel istatistikler Tablo 8'de gösterilmiştir:

Tablo 8: İstenmeyen öğrenci davranışları ölçeğinin sınıf dışı davranışlar alt boyutuna ait betimsel istatistikler

Ölçek kodu	Değer	N	$\bar{x}$	SS
15	Okulda küfürlü konuşmak	192	2,92	1,00
20	Sorumluluk almaktan kaçınmak	192	2,91	,88
21	Temizlik kurallarına uymamak	192	2,86	,87
19	Özürsüz olarak devamsızlık yapmak	192	2,69	,77
11	Mazereti olmadığı halde derse geç gelmek	192	2,68	,84
17	Okulun araç-gerecine zarar vermek	192	2,56	,86
22	Uygun olmayan kılık ve kıyafet ile okula gelmek	192	2,52	,95
12	Okul yöneticilerine ve öğretmene saygısızlık yapmak	192	2,44	1,01
18	Öğretmenine ve arkadaşlarına güvenmemek	192	2,32	,77
Toplam		192	2,65	,61

Tablo 8'e göre, "Sınıf dışı davranışlar" alt boyutunda yer alan davranışlardan öğrenciler en çok "Okulda küfürlü konuşmak" ($\bar{x}=2,92$), "Sorumluluk almaktan kaçınmak" ($\bar{x}=2,91$) ve "Temizlik kurallarına uymamak" ($\bar{x}=2,86$) davranışlarını gerçekleştirmektedirler. Öğrenciler söz konusu olan bu üç davranışı da "Bazen" seviyesinde gerçekleştirmektedirler. Öğretmenlerin görüşlerine göre bu alt başlıkta yer alan davranışlardan en az gerçekleştirilenler ise sırasıyla "Öğretmenine ve arkadaşlarına güvenmemek" ($\bar{x}=2,32$), "Okul yöneticilerine ve öğretmene saygısızlık yapmak" ($\bar{x}=2,44$) ve "Uygun olmayan kılık ve kıyafet ile okula gelmek" ($\bar{x}=2,52$) davranışlarıdır. Sınıf dışı davranışlar alt boyutunda elde edilen bulgular, Özdaş (2013)'ün bulguları ile örtüşmektedir. Özdaş'ın bulgularına göre, bu alt boyutta öğrencilerin çok gerçekleştirdiği istenmeyen davranışlar "Okulda küfürlü konuşmak" ($\bar{x}=2,53$), "Temizlik Kurallarına Uymamak" "Uygun Olmayan Kılık ve Kıyafet İle Okula Gelmek" şeklindedir. Özdaş'ın bulgularında "Sınıf dışı davranışlar" alt boyutundaki en az gerçekleştirilen davranışlar "Okul Yöneticilerine ve Öğretmene Saygısızlık Yapmak" ve "Özürsüz olarak devamsızlık yapmak" olduğu görülmektedir. Farklı bölgelerde öğrenciler tarafından gerçekleştirilen istenmeyen davranışların benzer nitelikte olması, bölgeden bölgeye öğrenci doğasının pek fazla değişmediği şeklinde yorumlanabilir. Buradan hareketle istenmeyen öğrenci davranışlarının nedenlerinin benzer olduğu çıkarımında bulunulabilir. Bu durumda istenmeyen öğrenci davranışlarına ilişkin sunulabilecek reçetelerin ve çözüm önerilerinin de benzer olacağı şeklinde yorum getirilebilir.

"İstenmeyen Öğrenci Davranışlarının Görülme Sıklığı" ölçeğinin "Bireyler Arası İlişkiler" alt

Tablo 9: İstenmeyen öğrenci davranışları ölçeğinin zarar verici davranışlar alt boyutuna ait betimsel istatistikler

Ölçek kodu	İstenmeyen Davranış	N	$\bar{x}$	SS
10	Hırsızlık yapmak	192	1,77	,74
16	Okulda yaralayıcı alet bulundurmak	192	1,52	,66
13	Okul yöneticilerine, öğretmenlere ve diğer personele saldırıda bulunmak	192	1,41	,74
14	Okula ahlaka aykırı yayınlar getirmek	192	1,28	,59
	Toplam	192	1,49	,54

boyutundaki davranışlara ait betimsel istatistikler Tablo 9'de gösterilmiştir:

Tablo 9 yorumlandığında, öğrencilerin zarar verici davranışlardan en fazla "Hırsızlık yapmak" ($\bar{x}=1,77$) en az ise "Okula ahlaka aykırı yayınlar getirmek" ($\bar{x}=1,28$) davranışlarını sergilemektedirler. Öğretmenlerin görüşlerine göre, öğrenciler "Sınıf Dışı Davranışlar" alt boyutundaki istenmeyen davranışları ($\bar{x}=1,49$) "Hiçbir Zaman" seviyesinde sergilemektedirler.

"İstenmeyen Öğrenci Davranışlarının Görülme Sıklığı Ölçeği"nin alt boyutlarına ait betimsel istatistikler Tablo 10'da gösterilmiştir:

Tablo 10: İstenmeyen öğrenci davranışları ölçeğinin zarar verici davranışlar alt boyutuna ait betimsel istatistikler

Ölçek alt boyutu	N	$\bar{x}$	SS
Bireyler Arası İlişkiler alt boyutu	192	2,97	,61
Sınıf Dışı Davranışlar alt boyutu	192	2,65	,61
Zarar Verici Davranışlar alt boyutu	192	1,49	,54
İstenmeyen Toplam	192	2,57	,51

Tablo 10'a göre, öğrenciler en fazla "Bireyler Arası İlişkiler" alt boyutunda ($\bar{x}=2,97$) yer alan istenmeyen davranışları, en az ise "Zarar Verici Davranışlar" alt boyutunda ($\bar{x}=1,49$) yer alan

istenmeyen davranışları sergilemektedirler. Öğrencilerin “Bireyler Arası İlişkiler” ve “Sınıf Dışı Davranışlar” alt boyutlarındaki davranışları “Bazen” seviyesinde, “Zarar Verici Davranışlar” alt boyutundaki davranışların ise “Çok Nadir” seviyesinde gösterdikleri öğretmenlerin görüşlerinden anlaşılmaktadır. “Sınıf Dışı Davranışlar” alt boyutundaki davranışlar genel olarak öğrenciler tarafından ($\bar{x}=2,57$) “Çok Nadir” seviyesinde sergilenmektedirler. Özdaş (2013)’ün aynı ölçeği kullanarak gerçekleştirdiği çalışmanın bulguları mevcut çalışmayla oldukça örtüşmektedir. Özdaş’ın çalışmasına göre, öğrenciler istenmeyen öğrenci davranışlarından *bireyler arası ilişkiler* ve *sınıf dışı davranışlar* alt boyutundaki davranışları “Bazen”, *zarar verici davranışlar* alt boyutundaki davranışları ise “Çok Nadir” seviyesinde sergilemektedirler.

3.4.Bağımlı Değişkenler Üzerine İlişkin Bulgular

Görev yeri değişkeninde “Ortaokullarda değerlerin kazandırılma düzeyi” ölçeğine ait bağımsız örneklem t-Testi sonuçları Tablo 11’de gösterilmiştir:

Tablo 11: Görev yeri değişkeninde değerlerin kazandırılma düzeyine ilişkin bağımsız örneklem t-testi sonuçları

Değer Ölçeği	Görev Yeri	N	$\bar{x}$	SS	sd	t	p
Bireyler arası ilişkiler	İlçe Mer.	115	3,18	,58	190	2,171	,031*
	Köy	77	2,99	,64			
Milli değerler	İlçe Mer.	115	3,20	,71	190	1,144	,254
	Köy	77	3,07	,86			
Evrensel değerler	İlçe Mer.	115	3,13	,55	190	3,813	,000*
	Köy	77	2,82	,54			
Özerklik	İlçe Mer.	115	3,39	,69	190	1,730	,085
	Köy	77	3,21	,72			
Değerler toplam	İlçe Mer.	115	3,20	2,07	190	2,406	,017*
	Köy	77	3,00	2,22			

* $p<0,05$

Tablo 11’e göre ilçe merkezinde ve köylerde görev yapan öğretmenlerin görüşleri “Bireyler arası ilişkiler” ($t = 2,171$; $p<,05$), “Evrensel değerler” ($t = 3,813$; $p<,05$) ve “Değerler toplam” ($t = 2,581$; $p<,05$) boyutlarında anlamlı farklılık göstermektedirler. Anlamlı farklılık gösteren her üç boyutta da ilçe merkezinde görev yapan öğretmenler lehinedir. Milli değerler ($t = 1,114$; $p>,05$) ve özerklik ($t = 1,730$; $p>,05$) değer alt boyutlarında ise ilçe merkezi ile ilçeye bağlı köylerde görev yapan öğretmenler arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Sonuçlar yorumlandığında, öğretmen görüşlerine göre, ilçede eğitim gören öğrenciler köylerde eğitim gören öğrencilere nazaran “Bireyler arası ilişkiler”, “Evrensel değerler” alt boyutlarında bulunan değerleri kazanma noktasında daha etkin oldukları ifade edilebilir. Ayrıca değerler alt boyutunda yer alan tüm değerlere sahip olmakta ilçe merkezinde bulunan öğrenciler ($\bar{x}=3,20$; $SS=2,07$) köylerde bulunan öğrencilere ($\bar{x}=3,00$; $SS=2,22$) göre daha ileridedirler.

Tablo 12: Cinsiyet değişkeninde değerlerin kazandırılma düzeyine ilişkin Mann Whitney-U testi sonuçları

	<i>Cinsiyet</i>	<i>N</i>	<i>Sıra Ort.</i>	<i>Sıra Top.</i>	<i>U</i>	<i>p</i>
Bireyler arası ilişkiler	Kadın	81	98,11	7947,00	4365,000	,731
	Erkek	111	95,32	10581,00		
Milli değerler	Kadın	81	93,63	7584,00	4263,000	,540
	Erkek	111	98,59	10944,00		
Evrensel değerler	Kadın	81	99,60	8067,50	4244,500	,508
	Erkek	111	94,24	10460,50		
Özerklik	Kadın	81	106,56	8631,00	3681,000	,030*
	Erkek	111	89,16	9897,00		
Değerler toplam	Kadın	81	99,34	7944,50	4265,500	,736
	Erkek	111	94,43	10583,50		

* $p < 0,05$

Tablo 12'ye göre, sadece "Özerklik" alt boyutundaki değerlerde anlamlı bir farklılığa ($U=3681,000$; $p<.05$) rastlanmıştır. Sonuçlar göre kadın öğretmenler ($\bar{x}=3,45$; $SS=,68$) erkek öğretmenlere ($\bar{x}=3,23$; $SS=,72$) nazaran öğrencilerin "Özerklik" alt boyutunda yer alan değerleri sergilemekte daha duyarlı olduklarını belirtmişlerdir. Diğer değer alt gruplarında ve değerler toplamında ise anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 13: Görev yeri değişkeninde istenmeyen öğrenci davranışlarının görülme sıklığına ilişkin bağımsız örneklem t-testi sonuçları

	<i>Görev Yeri</i>	<i>N</i>	$\bar{x}$	<i>SS</i>	<i>sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Bireyler arası ilişkiler	İlçe Mer.	115	2,88	,56	190	-2,414	,017*
	Köy	77	3,09	,66			
Zarar Verici Davranışlar	İlçe Mer.	115	1,40	,43	190	-2,826	,005*
	Köy	77	1,62	,64			
Sınıf Dışı Davranışlar	İlçe Mer.	115	2,54	,53	190	-3,182	,002*
	Köy	77	2,82	,68			
İstenmeyen toplam	İlçe Mer.	115	2,47	,46	190	-3,264	,001*
	Köy	77	2,72	,57			

* $p < 0,05$

Tablo 13'e göre, "İstenmeyen Öğrenci Davranışları Görülme Sıklığı" ölçeğinin geneli ve tüm alt boyutlarında ilçe merkezi ve köylerde görev yapan öğretmenler arasında anlamlı farklılık bulunmaktadır ($p < .05$). Örneğin, "Sınıf Dışı Davranışlar" alt boyutunda yer alan istenmeyen davranışlar köylerde görev yapan öğretmen görüşlerine göre ($\bar{x}=2,82$) "Bazen" seviyesinde gerçekleşirken, ilçe merkezinde görev yapan öğretmen görüşlerine göre ($\bar{x}=2,54$) "Çok Nadir" sıklıkla gerçekleşmektedir. Bu anlamlı farklılık ölçek maddelerinin genelinde ve tüm alt boyutlarda köylerde çalışan öğretmenler lehinedir. Yani, köylerde görev yapan öğretmenlerin istenmeyen öğrenci davranışlarıyla daha sıklıkla karşılaştıkları ifade edilebilir.

Tablo 14: Okul türü değişkeninde istenmeyen öğrenci davranışlarının görülme sıklığına ilişkin bağımsız örneklem t-testi sonuçları

	<i>Okul Türü</i>	<i>N</i>	$\bar{x}$	<i>SS</i>	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Bireyler arası ilişkiler	Resmi O.	172	2,98	,60	190	1,107	,270
	Özel O.	20	2,82	,69			
Zarar Verici Davranışlar	Resmi O.	172	1,52	,54	190	2,848	,005*
	Özel O.	20	1,18	,37			
Sınıf Dışı Davranışlar	Resmi O.	172	2,69	,59	190	2,533	,012*
	Özel O.	20	2,33	,70			
İstenmeyen toplam	Resmi O.	172	2,60	,50	190	2,298	,023*
	Özel O.	20	2,32	,60			

* $p < 0,05$

Tablo 14'e göre, resmi ve özel okullarda görev yapan öğretmenlerin görüşleri "Zarar verici davranışlar" ($t = 2,848$; $p < ,05$), "Sınıf Dışı Davranışlar" ($t = 2,533$; $p < ,05$) ve ölçeğin genelinde ($t = 2,298$; $p < ,05$) anlamlı farklılık göstermektedir. Örneğin, ölçeğin geneline bakıldığında resmi okulda görev yapan öğretmenler ($\bar{x}=2,60$; $SS=,50$) istenmeyen öğrenci davranışlarını "Bazen" sıklıkla gerçekleştiğini söylerken, özel okulda görev yapan öğretmenlerin görüşlerine ($\bar{x}=2,32$; $SS=,60$) göre ise bu alt boyuttaki istenmeyen davranışlar "Çok Nadir" sıklıkla gerçekleşmektedir. Bu anlamlı farklılık tüm alt boyutlarda resmi okullarda görev yapan öğretmenler lehinedir. Yani, resmi okulda görev yapan öğretmenler istenmeyen öğrenci davranışları ile özel okullarda görev yapan öğretmenlere nazaran daha sıklıkla karşı karşıya gelmektedirler. Bu sonuç Özdaş (2013)'ün bulguları ile örtüşmektedir. Özdaş'ın bulgularına göre istenmeyen öğrenci davranışları tüm alt boyutlarda resmi ve özel okulda görev yapan öğretmenlerin görüşleri farklılık göstermektedir. Çalışmaya göre bu anlamlı farklılık tüm alt boyutlarda resmi okulda görev yapan öğretmenler lehinedir. Diğer bir değişle, Özdaş'ın elde ettiği bulgulara göre, resmi okullarda görev yapan öğretmenler tüm alt boyutlarda görev yapan istenmeyen öğrenci davranışları ile daha sıklıkla karşılaşmaktadırlar.

Tablo 15: Değerlerin Kazandırılma Düzeyi ile İstenmeyen Öğrenci Davranışlarının Görülme Sıklığı Arasındaki İlişkiye Ait Pearson Korelasyon Analizi Sonuçları

Pearson Korelasyon Matrisi		Değerlerin Kazandırılma Düzeyi					İstenmeyen Öğrenci Davranışları			
Alt Boyutlar		1	2	3	4	5	6	7	8	9
Değerlerin Kazandırılma Düzeyi	1. Bireyler arası ilişkiler	1	,860**	,765**	,373**	,972**	-,459**	-,310**	-,538**	-,526**
	2. Milli değerler		1	,645**	,336**	,915**	-,388**	-,286**	-,483**	-,465**
	3. Evrensel değerler			1	,364**	,829**	-,459**	-,201**	-,475**	-,460**
	4. Özerklik				1	,485**	-,136	-,119	-,151*	-,162*
	5. Değerler toplam					1	-,461**	-,301**	-,536**	-,539**
İstenmeyen Öğrenci Davranışları	6. Bireyler arası ilişkiler						1	,385**	,677**	,835**
	7. Zarar Verici Davranışlar							1	,583**	,765**
	8. Sınıf Dışı Davranışlar								1	,907**
	9. İstenmeyen toplam									1

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Tablo 15'e bakıldığında, "Değerlerin kazandırılma düzeyi" ölçeğinin alt boyutları ile "İstenmeyen öğrenci davranışlarının görülme sıklığı" ölçeğinin alt boyutları arasında pek çok anlamlı ilişkiden söz etmek mümkündür. Örneğin, değerler ölçeğinde bulunan "Bireyler arası ilişkiler" alt boyutu ile istenmeyen davranış ölçeğinde bulunan "Sınıf dışı davranışlar" alt ölçeği arasında negatif, orta düzeyde ve anlamlı ($r = -.538$; $p < .01$) bir ilişkiden söz etmek mümkündür. Elde edilen Pearson korelasyon katsayılarından birçoğu orta düzeyde ve ,01 seviyesinde anlamlıdır. Sadece "Özerklik" alt boyutu ile istenmeyen davranış ölçeğinin alt boyutları arasında bulunan ilişkiler düşük düzeydedir. Ölçeklerin tamamına bakılacak olursa "Değerlerin Kazandırılma Düzeyi" ile "İstenmeyen Öğrenci Davranışları" ölçeği arasında negatif, orta düzeyde ve istatistiksel olarak anlamlı ($r = -.539$; $p < .01$) bir ilişkiden söz etmek mümkündür. Değerlerin kazandırılma düzeyi ile istenmeyen öğrenci davranışları arasında negatif bir ilişki vardır. Değerlerin kazandırılma düzeyi arttıkça, istenmeyen öğrenci davranışlarının görülme sıklığı azalmaktadır. Determinasyon katsayısı ($r^2 = 0,29$)'e bakıldığında istenmeyen öğrenci davranışlarındaki %29'luk bir kısmın değerlerin kazandırılma düzeyi ile açıklanabilir. Literatürde, okullarda yer alan şiddet ve istenmeyen olayların engellenmesinde değerler eğitime yönelik gerçekleştirilen etkinliklerin artırılmasına yönelik öneriler yer almaktadır (Hökelekli, 2007; Aksoy, 2013). Izgar (2013)'ın yapmış olduğu deneysel çalışmada, uygulanan değerler eğitimi programının öğrencilerin sahip insan onuruna saygı, dürüstlük, adalet, sorumluluk, arkadaşlık gibi değerlerini geliştirdiği ve davranışlarını olumlu ölçüde etkilediği bulgusuna ulaşılmıştır.

4. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarını açıklayan 1739 sayılı milli eğitim temel kanunun 2. maddesinde milletin bütün fertlerini “*Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren*” bireyler olarak yetiştirmek istendiği amaçlanmaktadır (MEB, 1973). Toplumun bütün fertlerini kanun metninde geçen milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlere bağlı bireyler olarak yetiştirmenin yolu etkili bir değerler eğitimi programından geçmektedir. Bu durum ise değerler eğitiminin ne denli ehemmiyetli olduğunu ifade etmektedir. Milli eğitim bakanlığı 2003 yılından itibaren hazırladığı programlara değerlerimizi kazandırmayı temel alan etkinlikleri yansıtmıştır (MEB, 2010). 19. Milli Eğitim Şurasında alınan eğitim süresince “*Değerler eğitimine öğretim programlarında etkin bir şekilde sarmallık anlayışı ile yer verilmesi*” tavsiye kararı da bakanlığın etkili bir değerler eğitimi uygulamayı hedeflediğini amaçlamaktadır (MEB, 2014).

İstenmeyen öğrenci davranışları, okullarda eğitim verilmesini zorlaştırması, hedeflenen kazanımlara ulaşmayı güçleştirmesi ve okul ortamının güvenliğini tehlikeye atması bakımından okul ortamında karşılaşılan en önemli problemlerden biridir (Akpınar ve Özdaş, 2012). Bu noktada, değerler eğitiminin eğitim öğretim sistemine yönelik bir diğer boyutu da, etkili bir değerler eğitiminin istenmeyen öğrenci davranışlarını azaltacağıdır (Özdaş, 2013). Gömleksiz ve Cüro (2011, s.99) bu konuda “*Değerler bakımından yeterince olgunlaşmayan veya değer olguları gelişmeyen birey, hem kendilerine hem de çevresindeki diğer kişilere karşı zarar verici eylemlerde bulunabilir.*” şeklinde görüş belirtmektedir. Görüldüğü gibi değerler eğitimi programlarının eğitim sistemimize yönelik çok yönlü katkıları bulunmaktadır.

Milli eğitim temel kanununda yer alan milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerin (MEB, 1973) öğrencilere kazandırılması ve okullarda etkili bir değerler eğitiminin verilebilmesi ancak değerler eğitiminin ne denli ehemmiyetli olduğuna inanan ve destekleyen öğretmenlerle hayata geçirilebilir (Çelikkaya, Filoğlu ve Öktem, 2013). Ancak öğretmenlerin büyük bir kısmının değerler eğitimine yönelik bir eğitimden geçmediği görülmektedir (Bkz. Tablo 1). Öğretmenlere hizmet içi eğitim verilerek değerler eğitiminin nasıl gerçekleştireceği yönünde eğitimler verilebilir. Literatürde değerler eğitimine yönelik pek çok yaklaşım ve yöntemden bahsedilmektedir. Bunlardan bazıları “*telkin etme/aşılama, değer açıklama, değer analizi, ahlaki ikilem, örtük program*” yaklaşımlarıdır (Ateş, 2013). Değerler eğitimi programının uygulayıcıları olan öğretmenlere bu konuda ne yapmalarından ziyade nasıl yapacakları konusunda eğitim verilmesi gerekmektedir (Çelikkaya, Filoğlu ve Öktem, 2013). Bir diğer öneri ise ailelerin de desteğinin alınarak öğrencilerin okulda ve evde karşılaştıkları değerler noktasında ikilime düşmemelerini sağlamaktır. Ailenin programın içine dâhil edilmesinin bir diğer önemi de öğrencilerin kitle iletişim araçlarının kötü etkilerinden korunmasını sağlamaktır. Maalesef medyada, internette öğrencilere yönelik pek çok zararlı yayın bulunmakta ve öğrenciler bu zararlı programların etkileri altında kalmaktadır. Öğrencilerin günün büyük kısmını okul dışında geçirdikleri göz önüne alındığında, aile katılımının önemi bir kat daha artmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akbaş, O. (2004). *Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II. Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akpınar, B. ve Özdaş, F. (2012). An Analysis of High School Students' Misbehaviors and The Punishments Given (The Case Of Diyarbakır Province). *International Journal of Arts and Commerce*, 1 (2), 37-47.
- Akpınar, B. ve Özdaş F. (2013). İlköğretimde Değer Eğitimine İlişkin Öğretmen Görüşleri: Nitel Bir Analiz. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler*, 23 (2), 105-113.

- Aksoy, S. (2013). *Öğrencilerde görülen istenmeyen davranışların nedenleri ve çözüm yolları ile ilgili öğretmen ve veli görüşleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Zirve Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Akyol, Ş. (2010). *İlköğretim 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan sevgi temasının değerler eğitimi açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Arslan Parlak, E. (2011). *Ortaöğretim din kültürü ve ahlak bilgisi ders müfredatında ahlak ve değerler eğitimi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ateş, F. (2013). *İlkokul ve ortaokul öğretmenlerinin değerler eğitimi ve uygulamalarına yönelik görüşleri üzerine nitel bir araştırma*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aydin, E. ve Sulak, S. E. (2015). Sınıf öğretmeni adaylarının “değer” kavramına yönelik metafor algıları. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 482-500. Doi: 10.14686/Buefad.V4i2. 5000148420.
- Balay, R. ve Sağlam, M. (2008). Sınıf İçi Olumsuz Davranışlara İlişkin Öğretmen Görüşleri. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 1-24.
- Balcı, A. (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem Teknik ve İlkeler*. (21.baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Balcı, F. A. ve Yelken, T. Y. (2010). İlköğretim öğretmenlerinin “değer” kavramına yükledikleri anlamlar. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(39), 81-90.
- Baysal, N. (2013). *Ortaokul Sosyal Bilgiler Derslerinde Değerler Eğitimi Uygulamalarının Öğretmenler Yönüyle Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Niğde Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Bektaş, F., Nalçacı, A. ve Karadağ, E. (2014). İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Algıladıkları Evrensel Değerlerin Bir Yordayıcısı Olarak Okul İklimi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 281-293.
- Büyükoztürk, Ş. (2015). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. (21. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Cihan, N. (2014). Okullarda değerler eğitimi ve Türkiye’de ne şekilde uygulandığına bir bakış. *Turkish Studies-International Periodical for the languages, literature and history of turkish or turkic-*, issn: 1308-2140, volume 9/2, winter 2014, www.turkishstudies.net, DOI number: <http://dx.doi.org/10.7827/turkishstudies.6402>, p. 429-436.
- Cüceloğlu, M. (2010). Değerler Yaşam ve Eğitim Üstüne Birkaç Gözlem ve Öneri. Değerler Eğitimi Uluslararası Konferansı, 28–29 Mayıs 2010, Ankara: MEB.
- Çelikkaya, T., Filoğlu, S. ve Öktem, N. S. (2013). Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimi Uygulamalarının Öğretmenler Tarafından Uygulanma Düzey. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 121-147.
- Çetin, B. (2013). Sınıfta İstenmeyen Öğrenci Davranışlarıyla İlgili Sınıf Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 255-269.

- Çifçi, T. ve Eser Ünalı, Ü. (2014). Coğrafya Öğretmenlerinin Değer Eğitiminin Mevcut Durumu ile İlgili Görüş ve Düşünceleri. *Zeitschrift Für Die Welt Der Türken/Journal Of World Of Turks*, 6(2), 81-99.
- Dedebal, N. C., Kubat, U. ve Dursun, F. (2018). Hiçbir eğitim sisteminin kalitesi öğretmenin kalitesini aşamaz. *Turkish Studies- Educational Sciences*, 13/27, p.531-546. www.turkishstudies.net, DOI: 10.7827/TurkishStudies. 14582 , ISSN: 1308-2140. *Turkish Studies, Ankara/TURKEY*
- Demirel, Ö. (2012). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Dılmaç, B., Deniz, M. ve Deniz, M. (2009). Üniversite Öğrencilerinin Öz-Anlayışları İle Değer Tercihlerinin İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(18), 9-22.
- Direkci, B. ve Yavuz, M. (2018). 1-8. sınıflar Türkçe dersi öğretim programı kazanımlarının sarmal programlama yaklaşımı açısından incelenmesi. *Turkish Studies- Educational Sciences*, 13/27, p.583-599. www.turkishstudies.net, DOI: 10.7827/TurkishStudies. 1450,ISSN: 1308-2140. *Turkish Studies, Ankara/TURKEY*
- Dönmez, B. ve Cömert, M. (2009). Öğretmen Adaylarının Kendilerinin ve Uygulama Öğretmenlerinin Sınıf içi İstenmeyen Öğrenci Davranışları İle Baş Etme Konusundaki Yeterliliklerine İlişkin Algıları. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2), 47-55.
- Eraslan, L. ve Erdoğan, E. (2015). Değerler, gençlik ve sivil toplum kuruluşları. *Sakarya University Journal of Education*, 5(2), 122-139.
- Güleç, S. ve Alkış, S. (2004). Öğretmenlerin sınıf ortamında kullandıkları davranış değiştirme stratejileri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(2), 247-266.
- Halstead, M. ve Taylor, M. (1996). *Values in education and education in values*. Values and Values Education in Schools. London: The Falmer Press.
- Hökelekli, H. (2007). Çocuk ve gençlerde şiddet olgusu ve önlenmesine yönelik öneriler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 5(14), 61-78.
- Izgar, G. (2013). *İlköğretim okulu 8. Sınıf öğrencilerine uygulanan değerler eğitimi programının demokratik tutum ve davranışlarına etkisi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- İbret, B.Ü., Karatekin, K. ve Avcı, E. (2015). Sosyal Bilgiler Dersinde Coğrafya Öğretiminin Değerler Eğitimi Açısından Önemi. *Milli Eğitim*, 207, 5-23.
- İnel, Y. ve Urhan, E. (2018). Model analizi etkinliği: ortaokul öğrencileri hangi değerleri kimden öğreniyor? *Gelecek Vizyonlar Dergisi (fvj: Future Visions Journal)* 2(1), 44-51. DOI: 10.29345/futvis
- İnel, Y. ve Gökalp, A. (2018).Ortaokul öğrencilerinin hoşgörü eğilimlerinin incelenmesi. *Turkish Studies- Educational Sciences*, 13/27, p847-877. www.turkishstudies.net, DOI: 10.7827/TurkishStudies. 14380,ISSN: 1308-2140. *Turkish Studies, Ankara/TURKEY*
- Oğuz, E. (2012). Öğretmen Adaylarının Değerler ve Değerler Eğitimine İlişkin Görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12 (2) Ek Özel Sayı, Bahar, 1309-1325.
- Özdaş, F. (2013). *Ortaokullarda değerler eğitimi ve istenmeyen öğrenci davranışlarına ilişkin öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.

- Kale, M. ve Demir, S. (2015). Birleştirilmiş ve bağımsız sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin toplumsal değer algılarının karşılaştırılması. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. XIV. Uluslararası Katılımlı Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu (21-23 Mayıs 2015) Özel Sayısı, 111 – 118. Doi:10.14686/BUEFAD.2015USOSozelsayi13202
- Karatekin, K., Gençtürk, E. ve Kılıçoğlu, G. (2013). Öğrenci, sosyal bilgiler öğretmen adayı ve öğretmenlerinin değer hiyerarşisi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(14), 411-459.
- Kolaç, E. ve Karadağ, R. (2012). Türkçe öğretmeni adaylarının" değer" kavramına yükledikleri anlamlar ve değer sıralamaları. *İlköğretim Online*, 11(3), 762-777.
- Kolaç, E. ve Zenci, S. Ç. (2015). Açık öğretim ortaokulu türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan değerler. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 17(65), 145-171.
- Korkmaz, F., Korkmaz, N. H. ve Özkaya, G. (2007). Beden eğitimi öğretmenlerinin öğrenme ortamını bozan davranışlara karşı geliştirdikleri davranış stratejileri (Bursa İli Örneği). *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 67-87.
- Kurtulmuş, M., Tösten, R. ve Gündaş, A. (2014). İlköğretim 1. Kademe öğretmenlerinin değerler eğitimi sürecinde karşılaştıkları sorunlar. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12(27), 281-305.
- MEB (1973). 1739 sayılı milli eğitim temel kanunu. R.G. 24/6/1973 Sayı: 14574.
- MEB (2010). Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2010/53 sayılı Genelge, Ankara, 2010.
- MEB (2014). 19. Milli Eğitim Şûrası Sona Erdi. <http://www.meb.gov.tr/19-mill-egitim-srasi-sona-erdi/haber/7594/tr> 23.07.2016 tarihinde erişildi.
- MEB (2014a). Milli Eğitim Bakanlığı, Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğünün 13/10/2014 tarih ve 38552587/100/4529464 sayılı yazısı. <http://afyon.meb.gov.tr/2014/10/16/4562250.pdf> adresinden 23/07/2016 tarihinde erişildi.
- Mursal, E. (2005). *İlköğretim 1.kademe 5.sınıf öğrencilerinin sınıf içerisinde istenmeyen davranışlar göstermesine neden olan öğretmen davranışlarına ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Mutluer, C. (2015). Tarih derslerinde değer eğitiminde hikâyelerin kullanımı. *International Periodical For the Languages*, 10(7), 721-732. doi:<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8260>
- Özer Özgözcü, E. (2007). *Lise öğretmenlerinin sınıfta karşılaştıkları istenmeyen davranışlarla baş etme stratejileri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Pilav, S., Demir, H. A. ve Demir H. (2015). İlköğretim 7. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki okuma metinlerinin değer iletimi açısından incelenmesi. *Milli Eğitim*, 25, 16-29.
- Sağlam, E. ve Genç, S. Z. (2015). İlkokul 4. Sınıf sosyal bilgiler programındaki değerlerin kazandırılması sürecinde karşılaşılan güçlüklerin değerlendirilmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*. 4(2). 106-118.
- Şahin, T. (2013). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının değerler eğitimi öz-yeterliliklerinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Şimşek, N. (2013). Hayat bilgisinde kişisel nitelik (değer) öğretimi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6(1), 1325-1346.

- Şimşek, S.(2018).Karakter ve değerler eğitimi dersine yönelik algılar. *Turkish Studies- Educational Sciences*, 13/27, p.1365-1388. www.turkishstudies.net, DOI: 10.7827/TurkishStudies.14467, ISSN: 1308-2140. *Turkish Studies, Ankara/TURKEY*
- Tay ,B., Durmaz, F., Z. ve Şanal, M. (2013). Sosyal bilgiler dersi kapsamında öğrencilerin değer ve değerler eğitimine ilişkin görüşleri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(1), 67-93.
- Theodorson, G. A. & Theodorson, A. (1979). *A modern dictionary of sociology*. New York: Barnes & Noble.
- Tonga, D. ve Uslu, S. (2015). Sosyal bilgiler dersinde kazanım-değer ilişkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 91-110
- Turan, S. ve Aktan, D. (2008). Okul Hayatında Var Olan ve Olması Düşünülen Sosyal Değerler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 227–259.
- Türk Dil Kurumu (TDK) İnternet Sitesi (2016). http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.56c8d0188ee cb7.32146398 adresinde. Erişim Tarihi: 20.02.2016
- Türkkahraman, M. (2014). Social values and value education. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 116, 633-638.
- Ulusoy, K., ve Dilmaç, B. (2016). Değerler Eğitimi. Ankara: PEGEM Akademi, 4. Baskı.
- Uysal, H., Altun, S. A. ve Akgün, E. (2010). Okulöncesi öğretmenlerinin çocukların istenmeyen davranışları karşısında uyguladıkları stratejiler. *İlköğretim Online*, 9(3), 971-979.
- Yalçın İncik, E. ve Akbay, S. E. (2018). Ortaöğretim öğretmenlerine yönelik bir çalışma: mesleki gelişim faaliyetlerine yönelik tutumları ve eğitim ihtiyaçları. *Turkish Studies- Educational Sciences*, 13/27, p.1653-1676. www.turkishstudies.net, DOI: 10.7827/TurkishStudies. 14381 , ISSN: 1308-2140. *Turkish Studies, Ankara/TURKEY*
- Yazar, T. (2012). Öğretmen adaylarının değerler hakkındaki görüşleri. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2(1), 61-68.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitimi'ne Genel Bir Bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 19(19), 499–522.
- Yıldız, B. (2006). *Sınıf öğretmenlerinin istenmeyen davranışlarda kullandıkları önleyici yaklaşımlar ve bu yaklaşımların etkililiğine ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri*. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Yıldız, M. ve Dilmaç, B. (2012). Öğretmen Adaylarının Sahip Oldukları Değerler İle Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(3), 122-134.
- Yiğit, M. F. ve Tarman, B. (2013). Değerler Eğitiminin İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarındaki Yeri ve Önemi. *Journal of Social Studies Education Research*, 4(2), 79–102